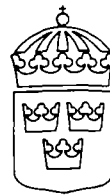

Regeringens proposition

1993/94:97

Ansökningsförfarandet enligt lagen (1988:870)
om vård av missbrukare i vissa fall

Prop.
1993/94:97

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 25 november 1993

Carl Bildt

Bo Könberg
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) ändras på så sätt att kommunerna tar över länsstyrelsernas nuvarande uppgifter i enskilda ärenden om beredande av vård enligt LVM. En följdändring föreslås i brottsbalken. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1994.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Lagtext	3
	2.1 Förslag till lag om ändring i lagen om vård av miss- brukare i vissa fall	3
	2.2 Förslag till lag om ändring i brottsbalken	8
3	Ärendet och dess beredning	9
4	Bakgrund	10
5	Nuvarande ordning	11
6	Ansvar för att utreda och aktualisera frågan om tvångsvård för vuxna missbrukare	12
7	Kostnader	16
8	Ikraftträdande	16
9	Specialmotivering	17
	9.1 Förslaget till lag om ändring i lagen om vård av miss- brukare i vissa fall	17
	9.2 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken	20
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet	21
Bilaga 2	Remissammanställning	22
Bilaga 3	Lagrådsremissens lagförslag	26
Bilaga 4	Lagrådets yttrande	32
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 november 1993		33

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1993/94:97

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
2. lag om ändring i brottsbalken.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

- dels* att 14 § skall upphöra att gälla,
dels att nuvarande 8 § skall betecknas 10 §, nuvarande 9 § betecknas 8 § och nuvarande 10 § betecknas 9 §,
dels att 6 och 7 §§, de nya 8-10 §§ samt 11, 13, 15, 38, 44, 45 och 47 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Myndigheter som i sin verksamhet regelbundet kommer i kontakt med missbrukare är skyldiga att anmäla till *länsstyrelsen* om de får kännedom om att någon kan antas vara i behov av vård enligt denna lag. Detta skall dock inte gälla myndigheter inom hälso- och sjukvården i vidare mån än som följer av andra stycket.

En läkare skall göra anmälan till *länsstyrelsen*, om han i sin verksamhet kommer i kontakt med någon som kan antas vara i behov av vård enligt denna lag och han bedömer att denne inte kan beredas tillfredsställande vård eller behandling genom läkarens egen försorg eller i övrigt inom hälso- och sjukvården.

Myndigheter som i sin verksamhet regelbundet kommer i kontakt med missbrukare är skyldiga att anmäla till *socialnämnden* om de får kännedom om att någon kan antas vara i behov av vård enligt denna lag. Detta skall dock inte gälla myndigheter inom hälso- och sjukvården i vidare mån än som följer av andra stycket.

En läkare skall göra anmälan till *socialnämnden*, om han i sin verksamhet kommer i kontakt med någon som kan antas vara i behov av *omedelbart omhändertagande enligt 13 §* eller vård enligt denna lag och han bedömer att denne inte kan beredas tillfredsställande vård eller behandling genom läkarens egen försorg eller i övrigt inom hälso- och sjukvården.

7 §

Länsstyrelsen skall inleda utredning, när den genom anmälan enligt 6 § eller på något annat sätt har fått kännedom om att det kan finnas skäl att bereda någon tvångsvård.

Myndigheter som avses i 6 § första stycket är skyldiga att lämna *länsstyrelsen* alla uppgifter som kan vara av betydelse för en sådan utredning.

(9 §)

Socialnämnden skall i samband med att *redogörelsen enligt 8 § upprättas* utse en tjänsteman hos nämnden som skall svara för kontakterna med missbrukaren och med olika vårdgivare.

(10 §)

När utredningen har inletts skall *länsstyrelsen*, om det inte är uppenbart obehövt, besluta om läkarundersökning av missbrukaren samt utse en läkare för undersökningen. Läkaren skall i ett intyg ange missbrukarens aktuella hälsotillstånd.

(8 §)

När en fråga uppkommit om att bereda en missbrukare tvångsvård skall *socialnämnden* lämna *länsstyrelsen* en redogörelse för missbrukarens förhållanden samt för tidigare vidtagna och för planerade åtgärder. *Socialnämnden* skall också ange i vilket hem intagning kan ske och vilken vård utanför hemmet som planeras, om intagning sker.

Socialnämnden skall inleda utredning, när den genom anmälan enligt 6 § eller på något annat sätt har fått kännedom om att det kan finnas skäl att bereda någon tvångsvård.

Myndigheter som avses i 6 § första stycket är skyldiga att lämna *socialnämnden* alla uppgifter som kan vara av betydelse för en sådan utredning.

8 §

Socialnämnden skall i samband med att *utredningen inleds* utse en tjänsteman hos nämnden som skall svara för kontakterna med missbrukaren och med olika vårdgivare.

9 §

När utredningen har inletts skall *socialnämnden*, om det inte är uppenbart obehövt, besluta om läkarundersökning av missbrukaren samt utse en läkare för undersökningen. Läkaren skall i ett intyg ange missbrukarens aktuella hälsotillstånd.

10 §

Av *socialnämndens utredning* skall framgå missbrukarens förhållanden samt tidigare vidtagna och planerade åtgärder. Av *utredningen* skall också framgå i vilket hem intagning kan ske och vilken vård utanför hemmet som planeras, om intagning sker.

11 §

Anser *länsstyrelsen* efter utredning att det finns skäl att bereda någon tvångsvård, skall *länsstyrelsen* ansöka om sådan vård hos länsrätten.

Till ansökan skall fogas *de uppgifter socialnämnden lämnat enligt 8 §* och, om det inte möter synnerligt hinder, ett läkarintyg

Anser *socialnämnden* efter utredning att det finns skäl att bereda någon tvångsvård, skall *nämnden* ansöka om sådan vård hos länsrätten.

Till ansökan skall fogas *den utredning nämnden gjort* och, om det inte möter synnerligt hinder, ett läkarintyg om missbrukarens

om missbrukarens aktuella hälsotillstånd.

aktuella hälsotillstånd.

Om ansökan inte innehåller läkarintyg eller om det behövs av något annat skäl, får rätten besluta om läkarundersökning.

13 §

Socialnämnden eller polismyndigheten får besluta att en missbrukare omedelbart skall omhändertas, om

1. det är sannolikt att han kan beredas vård med stöd av denna lag, och

2. rättens beslut om vård inte kan avvaktas på grund av att han kan antas få sitt hälsotillstånd allvarligt försämrat, om han inte får omedelbar vård, eller på grund av att det föreligger en överhängande risk för att han till följd av sitt tillstånd kommer att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

Kan socialnämndens beslut om omhändertagande inte avvaktas, får beslut om omhändertagande fattas av nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När *länsstyrelsen* har ansökt om tvångsvård, får även rätten besluta att missbrukaren omedelbart skall omhändertas.

När *socialnämnden* har ansökt om tvångsvård, får även rätten besluta att missbrukaren omedelbart skall omhändertas.

15 §

Har socialnämnden eller polismyndigheten beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet genast underställas länsrätten eller, om beslutet har fattats efter det att *länsstyrelsen* har ansökt om tvångsvård, den rätt som prövar frågan om vård.

Länsstyrelsen skall genast underrättas om beslutet. Har polismyndigheten fattat beslutet, skall myndigheten genast underrätta socialnämnden om sitt beslut.

Har socialnämnden eller polismyndigheten beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet genast underställas länsrätten eller, om beslutet har fattats efter det att *nämnden* har ansökt om tvångsvård, den rätt som prövar frågan om vård.

Har polismyndigheten fattat beslutet, skall myndigheten genast underrätta socialnämnden om sitt beslut.

38 §

I mål om beredande av tvångsvård, där omhändertagande har beslutats enligt 13 § första eller andra stycket, skall länsrätten ta upp målet till avgörande inom en vecka från den dag då ansökan om vård kom in eller, om beslutet om omhändertagande har fattats efter det att *länsstyrelsen* har ansökt om vård, inom en vecka från den dag då underställningen skedde. Om ett beslut om omedelbart omhändertagande inte är

I mål om beredande av tvångsvård, där omhändertagande har beslutats enligt 13 § första eller andra stycket, skall länsrätten ta upp målet till avgörande inom en vecka från den dag då ansökan om vård kom in eller, om beslutet om omhändertagande har fattats efter det att *socialnämnden* har ansökt om vård, inom en vecka från den dag då underställningen skedde. Om ett beslut om omedelbart omhändertagande inte är

verkställt när det underställs eller om länsrätten har beslutat om omedelbart omhändertagande enligt 13 § tredje stycket, skall målet tas upp till avgörande inom en vecka från den dag då beslutet verkställdes.

verkställt när det underställs eller om länsrätten har beslutat om omedelbart omhändertagande enligt 13 § tredje stycket, skall målet tas upp till avgörande inom en vecka från den dag då beslutet verkställdes.

Länsrätten får förlänga dessa tider, om det behövs ytterligare utredning eller om någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

44 §

Beslut av den som förestår vården vid ett LVM-hem får överklagas av den enskilde hos länsrätten, om beslutet avser överflyttning enligt 25 §, avslag på begäran om utskrivning eller förstörande eller försäljning av egendom enligt 36 §.

Andra beslut enligt denna lag av den som förestår vården vid ett LVM-hem får inte överklagas.

Beslut om läkarundersökning enligt 10 § eller 11 § tredje stycket får inte överklagas.

Beslut om läkarundersökning enligt 9 § eller 11 § tredje stycket får inte överklagas.

Beslut om omhändertagande enligt 13 § första eller andra stycket får inte överklagas. Överklagande av rättens beslut om omhändertagande enligt 13 § tredje stycket är inte inskränkt till viss tid.

45 §¹

Polismyndigheten skall lämna biträde för att

1. på begäran av *länsstyrelsen* eller rätten föra en missbrukare till en beslutad läkarundersökning,

Polismyndigheten skall lämna biträde för att

1. på begäran av *socialnämnden* eller rätten föra en missbrukare till en beslutad läkarundersökning,

2. på begäran av *socialnämnden* föra den som skall beredas vård eller som är omedelbart omhändertagen enligt denna lag till ett LVM-hem eller sjukhus,

3. på begäran av chefsöverläkaren i fall som avses i 24 § tredje stycket föra den som skall beredas vård eller som är omedelbart omhändertagen enligt denna lag till ett LVM-hem, samt

4. på begäran av den som förestår vården vid ett LVM-hem efterforska, hämta eller förflytta någon som skall tas in i hemmet eller som vårdas där med stöd av denna lag.

47 §

Med *socialnämnden* avses i denna lag *socialnämnden* i den kommun som enligt 3 § *socialtjänstlagen* (1980:620) har ansvaret för att den enskilde får det stöd och den hjälp som han behöver. Att överflyttning av ärenden till en annan *socialnämnd* kan ske i vissa fall framgår av 72 § *socialtjänstlagen*.

Med länsstyrelsen avses i denna lag länsstyrelsen i det län, inom

¹ Senaste lydelse 1990:606.

vilket den ansvariga kommunen är belägen.

Beslut om tvångsvård enligt 5 § och med anledning av omhändertagande enligt 13 § fattas av länsrätten i det län *som anges i andra stycket*. Den länsrätt som meddelade beslutet om vård beslutar också i frågor som avses i 44 § första stycket.

Beslut om tvångsvård enligt 5 § och med anledning av omhändertagande enligt 13 § fattas av länsrätten i det län *där den ansvariga kommunen är belägen*. Den länsrätt som meddelade beslutet om vård beslutar också i frågor som avses i 44 § första stycket.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1994.
 2. Om ett ärende som har anhängiggjorts hos länsrätten före den 1 juli 1994 inte har avgjorts slutligt vid lagens ikraftträdande tillämpas äldre bestämmelser.

Lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 31 kap. 2 § och 38 kap. 2 § brottsbalken skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*31 kap.
2 §¹

Kan den som har begått en brottslig gärning bli föremål för vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall får rätten överlämna åt länsstyrelsen eller, i fråga om den som redan är intagen i ett hem där sådan vård meddelas, åt styrelsen för hemmet att föranstalta om behövlig vård. Innan rätten beslutar om överlämnande skall länsstyrelsen eller styrelsen höras.

Kan den som har begått en brottslig gärning bli föremål för vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall får rätten överlämna åt socialnämnden eller, i fråga om den som redan är intagen i ett hem där sådan vård meddelas, åt styrelsen för hemmet att föranstalta om behövlig vård. Innan rätten beslutar om överlämnande skall socialnämnden eller styrelsen höras.

Är för brottet stadgat strängare straff än fängelse i ett år, får överlämnande enligt första stycket ske endast om det föreligger särskilda skäl.

38 kap.
2 §²

Har domstol med stöd av 31 kap. 1 § överlämnat någon till vård inom socialtjänsten men finnes därefter att vården ej kan genomföras med den dömdes samtycke eller, vid prövning i därför stadgad ordning, att i lag angivna förutsättningar brister för vård av det slag som socialnämnd i yttrande till domstolen förklarat sig ämna anordna, äger efter ansökan av åklagare den rätt som först dömt i målet undanröja förordnandet om överlämnande till vård och döma till annan påföljd för brottet.

Vad nu har sagts gäller på motsvarande sätt när domstolen har överlämnat någon till vård med stöd av 31 kap. 2 § och den vård som länsstyrelsen i yttrande till domstolen har förklarat sig ämna föranstalta om visar sig inte kunna anordnas.

Vad nu har sagts gäller på motsvarande sätt när domstolen har överlämnat någon till vård med stöd av 31 kap. 2 § och den vård som socialnämnden i yttrande till domstolen har förklarat sig ämna föranstalta om visar sig inte kunna anordnas.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1994.
2. Vad i 38 kap. 2 § andra stycket i dess nya lydelse sägs om yttrande av socialnämnden skall även avse yttrande som före den 1 juli 1994 avgivits av länsstyrelse.

¹ Senaste lydelse 1988:1483.

² Senaste lydelse 1981:1253.

Regeringen beslutade den 27 maj 1992 att en särskild utredare skulle tillkallas för att göra en analys av förutsättningarna för och konsekvenserna av att tillståndsgivningen enligt lagen (1977:293) om handel med drycker (LHD) överförs till kommunerna. Utredaren skulle vidare utreda om socialnämnderna skulle få det fulla ansvaret för utredning och ansökan om vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).

I betänkandet Kommunernas roll på alkoholområdet och inom missbrukarvården (SOU 1993:31) har utredaren lämnat förslag om att från länsstyrelsen till respektive kommun överföra ansvaret för dels tillståndsgivning enligt LHD, dels ansvaret för utredning och ansökan om vård enligt LVM. I propositionen behandlas dock enbart utredarens förslag till ändring i LVM. Betänkandet har remissbehandlats.

I kommittédirektivet (Dir. 1992:68) angavs i fråga om LVM bl.a. följande. Ett starkt skäl för en *förändring* av nuvarande ordning är att socialnämnderna redan i dag har att genomföra stora delar av utredningsarbetet och att det är socialnämnderna som skall svara för det fortsatta vårdarbetet när länsrätten har fattat beslut om ett onhändertagande. I denna situation kan länsstyrelsens roll bli oklar och uppenbar risk finns att befintliga utredningsresurser används ineffektivt. Från olika håll har hävdats att länsstyrelsens roll borde begränsas till dels en tillsynsfunktion gentemot kommunerna, dels en expertroll i förhållande till länsrätten.

En sammanfattning av utredningens förslag när det gäller LVM finns i *bilaga 1*. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena i denna del finns i *bilaga 2*.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 21 oktober 1993 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 3*.

Lagrådets yttrande finns i *bilaga 4*.

Lagrådet har lämnat förslaget utan erinran. Efter lagrådsgranskningen har vissa redaktionella ändringar gjorts i förhållande till det remitterade förslaget till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

Efter det att lagrådsremissen överlämnats har observerats att en följdändring också bör göras i 38 kap. 2 § brottsbalken. Ett tillägg till förslaget till lag om ändring i brottsbalken görs därför. Det lagförslag som tillkommit faller under Lagrådets granskningsområde. Förslagets beskaffenhet är dock av sådan art att Lagrådets yttrande inte behöver inhämtas.

Bakgrunden till utredningens uppdrag är i första hand den rådande arbetssituationen vid länsstyrelserna, vilken gjort det svårt eller omöjligt för länsstyrelserna att fullgöra sin uppgift som regional tillsyns- och expertmyndighet inom bl.a. det sociala vårdområdet. Frågan har därför väckts om att avlasta länsstyrelserna vissa ärendegrupper. LVM-ärenden har härvid uppmärksamats. De har ett direkt samband med de uppgifter som redan åvilar kommunerna och kan på ett naturligt sätt infogas i kommunernas övriga verksamhet. Samtidigt kan vissa rationaliseringsvinster göras om kommunerna tar över de uppgifter som för närvarande åvilar länsstyrelsen.

Nuvarande LVM från år 1988 föregicks av en äldre lag från år 1981 (1981:1243). Enligt den äldre LVM hade länsstyrelsen hela ansvaret för utredning och ansökan om tvångsvård av missbrukare. I betänkandet Missbrukarna Socialtjänsten Tvånget (SOU 1987:22) föreslog emellertid den s.k. socialberedningen att socialnämnderna skulle få ett större ansvar för själva utredningsarbetet, men att länsstyrelserna fortfarande skulle ha huvudansvaret för utredning och ansökan om vård enligt LVM.

Socialberedningens förslag fick ett blandat mottagande. Ett flertal remissinstanser tillstyrkte beredningens förslag eller ville behålla den dåvarande ordningen. Andra remissinstanser avstyrkte beredningens förslag och ville ge socialnämnderna hela ansvaret för utredning och ansökan om vård enligt LVM. Riksdagen beslutade i enlighet med regeringens proposition (prop. 1987/88:147, bet.1987/88:SoU25, rskr. 1987/88:382) att länsstyrelsen skulle behålla ansvaret för utredning och ansökan men att socialnämnden skulle anlitas för själva utredningsarbetet. I samband med riksdagsbehandlingen reserverade sig de borgerliga partierna mot förslaget och föreslog i stället att socialnämnderna skulle ges det fulla ansvaret för utredning och ansökan enligt LVM.

Det har således funnits olika uppfattningar om länsstyrelsens roll när det gäller handläggningen av LVM-ärenden. Diskussionen är inte ny. Redan i samband med att nykterhetsvårdslagen avskaffades och ersattes av socialtjänstlagen och den äldre LVM förekom olika meningar om vem som skulle ha ansvaret för eventuell tvångsvård av missbrukare.

Ett skäl till att behålla ansvaret för utredning och ansökan hos länsstyrelsen har varit att skapa förutsättningar för en enhetlig bedömning av vårdbehovet i LVM-ärenden. Det har bl.a. anförts att det kan föreligga skilda bedömningar om behovet av LVM-vård i enskilda fall och att det därför kan finnas skäl att en instans som är fristående från socialtjänsten prövar frågan. Häremot har anförts att socialnämnderna i praktiken genomför stora delar av utredningsarbetet och att de också ansvarar för de fortsatta vårdinsatserna bortsett från själva tvångsvården.

I departementspromemorian Länsstyrelsernas sociala funktioner (Ds 1989:9) angavs att länsstyrelserna på grund av resursbrist haft svårt att

fullgöra sina tillsynsuppgifter på det sociala området. Behovet av en översyn av bl.a. ansökningsförfarandet i LVM-ärenden framhölls.

Statskontoret konstaterade i promemorian Länsstyrelsens sociala funktion – resursbehov (PM 1990-08-14) att om länsstyrelserna skall kunna fullgöra sina tillsynsuppgifter i framtiden måste antingen betydande resurstillskott anslås eller andra åtgärder vidtas för att frigöra resurser där. Statskontoret ansåg det möjligt att genomföra lagändringar som skulle frigöra resurser så att tillsynsarbetet skulle klaras inom ramen för den befintliga organisationen. Statskontoret föreslog därför bl.a. att handläggning av ärenden enligt LVM skulle överföras till kommunerna.

5 Nuvarande ordning

Socialtjänstlagen (1980:620) (SoL) är den lag som i första hand reglerar socialnämndens arbete med missbrukare. LVM är ett komplement till SoL och reglerar de situationer då frivillig vård bedöms vara otillräcklig och då tvångsmässig vård enligt annan lagstiftning inte är påkallad. En förutsättning för tvångsvård är att missbrukaren är i behov av vård till följd av ett fortgående missbruk. Härutöver krävs att missbrukaren till följd av missbruket antingen utsätter sin fysiska eller psykiska hälsa för allvarlig fara, löper en uppenbar risk att förstöra sitt liv, eller kan befaras komma att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

Behandlingen under LVM-vården har som syfte att omedelbart avbryta missbruket men den skall även inriktas på motivation för fortsatt frivillig vård. Meningen är att tvångsvården skall upphöra när tvånget inte längre är nödvändigt för att ge den enskilde den vård eller det stöd han behöver.

I den gamla LVM var det enbart polismyndigheten som fick besluta om ett omedelbart omhändertagande. I den nya LVM har även socialnämnden denna möjlighet. Eftersom det ofta gäller att snabbt fatta beslut fordras inte att nämnden sammanträder för att avgöra frågan. Nämndens ordförande eller annan ledamot som nämnden har förordnat kan fatta beslut i ärendet.

Även i övrigt har socialnämndens engagemang i LVM-ärenden ökat jämfört med den äldre lagstiftningen. Socialnämnderna skall mer aktivt än tidigare planera den fortsatta vården. Redan under utredningstiden skall en särskild kontaktperson utses för att göra upp en plan för den fortsatta vården och bistå missbrukaren med kontakter med andra vårdgivare.

I den nya LVM har socialnämndernas roll förändrats framför allt när det gäller ansvaret för utredningsarbetet. Socialnämnden har en allmän utredningsskyldighet enligt 50 § SoL. Det åvilar också nämnden enligt 11 § SoL att sörja för att missbrukaren får behövlig hjälp och vård. Sådana insatser för en missbrukare kan vara påkallade alldeles oavsett om LVM också kan bli tillämplig. Socialnämnden skall därför alltid göra en utredning, om den får kännedom om något som tyder på att någon är i behov av behandling eller stöd för missbruksproblem. Om

socialnämnden får kännedom om att någon är i behov av LVM-vård skall nämnden göra en anmälan till länsstyrelsen. Det åvilar också nämnden då en fråga om LVM-vård har uppkommit hos länsstyrelsen att lämna en redogörelse för klientens tidigare och aktuella förhållanden.

Länsstyrelsen skall enligt 7 § LVM inleda en utredning om den genom anmälan eller på annat sätt fått kännedom om att en person är i behov av LVM-vård. Själva utredningsarbetet skall skötas av socialnämnden, som svarar för insamlandet av faktaunderlaget medan länsstyrelsen bedömer behovet av LVM-vård. Det är också länsstyrelsen som beslutar om den läkarundersökning av missbrukaren som förutsätts ske under utredningen. I sin ansökan till länsrätten skall länsstyrelsen ange vilka grunder för tvångsvården som den anser tillämpliga. Ansökan om vård prövas därefter av länsrätten, vars beslut kan överklagas hos kammarrätten.

6 Ansvar för att utreda och aktualisera frågan om tvångsvård för vuxna missbrukare

Regeringens förslag: Socialnämnden, i stället för som nu länsstyrelsen, skall ha ansvaret för utredning av behov av tvångsvård för vuxna missbrukare. Nämnden skall också ha ansvaret för att ansökan om beredande av tvångsvård görs hos länsrätten om det finns skäl till det. Myndigheter som i sin verksamhet kommer i kontakt med missbrukare samt läkare skall därmed anmäla till socialnämnden, i stället för som nu till länsstyrelsen, om de får kännedom om att någon kan antas vara i behov av vård enligt LVM. Även den upplysningskyldighet som myndigheterna har enligt 7 § andra stycket LVM skall som en följd härav fullgöras till socialnämnden. Om en domstol överlämnar en person som begått en brottslig gärning till vård enligt LVM skall det i förekommande fall åvila socialnämnden i stället för länsstyrelsen att föranstalta om behövlig vård.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En klar majoritet av remissinstanserna (46 st) tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Endast nio instanser avstyrker förslaget. De som avstyrker betonar vikten av en enhetlig rättstillämpning och behovet av en fungerande initiativrätt för länsstyrelsen om kommunen inte gör något. Kommunernas dåliga ekonomiska situation styr i dag enligt dessa remissinstanser alltmer kommunernas handlande inom missbrukarvården. Flera klientorganisationer befarar därför att den föreslagna kommunaliseringen kommer att innebära en ytterligare försämring för deras medlemmar.

Skälen för regeringens förslag: Det har länge rått delade meningar om vilken roll kommunernas socialtjänst bör ha i förhållande till de

vuxna missbrukarna, främst vad avser tvångsvården. Meningsmotsättningarna har delvis berott på en olikartad ideologisk syn på socialtjänsten som sådan, men också på olika uppfattning om metoder i behandlingsarbetet. Under 1970- och början av 1980-talet hävdades i stor utsträckning att tvång mot vuxna inte alls borde förekomma inom socialtjänstens ram, då detta ansågs äventyra ett förtroendefullt samarbete på längre sikt mellan behandlare och klient. Samtidigt avvisades uppfattningen att missbruksproblem skulle ses som en sjukdom i vanlig mening. Sådana problem var således en angelägenhet för socialtjänsten. Däremot ansåg många att socialtjänsten inte skulle befatta sig med tvångsvård, i vart fall inte utöver vad som krävdes för att åstadkomma en inledande kort avgiftningsperiod. Själva behandlingsarbetet skulle bygga på den enskildes egen vilja till förändring, och socialtjänstens roll borde vara att motivera, hjälpa och stödja honom i detta.

Denna syn på missbrukarvården och socialtjänstens roll präglade 1981 års LVM, som kom till som en kompromisslösning i ett läge där beslut redan fattats om socialtjänstreformens ikraftträdande och om upphävande av den tidigare nykterhetsvårdslagen, innan frågan om tvångsvård av missbrukare ännu fått någon politisk lösning. Den äldre LVM utmärktes följaktligen av mycket begränsade vårdindikationer och korta vårdtider. Främst i syfte att befria socialtjänsten från rollen som den enskildes motpart i tvångsvårdsmålen blev då länsstyrelsen den myndighet som skulle svara för utredning och ansökan om LVM-vård. Andra argument som framfördes för denna senare förändring var önskemålet om att stärka den enskildes rättsäkerhet samt att skapa förutsättningar för en mer enhetlig rättstillämpning. Kritikerna menade dock att det var en konstlad lösning. Missbrukarna visste ändå att socialtjänsten stod bakom en ansökan om tvångsvård.

Erfarenheterna av ordningen med länsstyrelsen som den enskildes motpart har dock varit mycket goda. Utredningarna från länsstyrelserna håller hög kvalitet och länsstyrelsernas initiativrätt i LVM-ärendena har bidragit till att motverka de skillnader i praxis och synsätt som finns i kommunerna. I 1988 års LVM behöll man därför denna principlösning. För att minska ett visst dubbelarbete lades en större del av ansvaret för själva utredningsarbetet på kommunens socialtjänst. Det fanns dock en riksdagsminoritet som redan då ansåg att man borde ta steget fullt ut och lägga hela ansvaret för utredning och ansökan om LVM-vård på socialnämnden i stället för på länsstyrelsen.

När det gäller frågan om det i fortsättningen bör vara länsstyrelsen eller socialnämnden som svarar för utredning och ansökan om LVM-vård delar regeringen utredarens bedömning att den ideologiska synen på socialtjänstens roll i fråga om tvångsvård, som i mycket bestämt den lagtekniska regleringen av missbrukarvården, har förändrats. Även om det fortfarande finns förespråkare för uppfattningen att förtroendet för socialtjänsten försämras om socialtjänsten också kan initiera tvångsvård, förefaller de flesta numera anse att detta spelar en underordnad roll för relationen till klienten. Klienten vet ändå att frågan om tvångsvård kan aktualiseras om inte behövlig behandling kommer till stånd på frivillig

våg. Här kan också erinras om att socialtjänsten ensam har ansvaret för utredning och ansökan när det gäller omhändertagande av barn och ungdomar enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), utan att detta gett anledning till motsvarande diskussion och problem.

Till detta kan självfallet läggas olika praktiska hänsyn. Det har länge varit en strävan att effektivisera länsstyrelsernas tillsyn på det sociala området, så att länsstyrelserna verkligen kan fungera som den stödjande regionala fackexpertis för kommunernas socialtjänst som ursprungligen förutsattes. Detta har i praktiken visat sig omöjligt för länsstyrelserna, främst eftersom de varit alltför arbetstyngda med löpande ärenden. De extra resurser som länsstyrelserna tillfördes för LVM-ärenden har inte varit tillräckliga. Det är därför angeläget att finna möjliga alternativ för att avlasta länsstyrelserna löpande ärenden i syfte att skapa förutsättningar för en mera aktiv och effektiv tillsyn. En lämplig ärendegrupp är därvid LVM-ärendena.

Samtidigt finns, som utredaren framhåller, hos socialnämnderna en stor kunskap och erfarenhet inom just missbrukarvården. Kommunernas verksamhet på detta område har långvarig tradition. Det är också socialtjänsten som har ansvaret för all frivillig missbrukarvård, både den som kan vara ett alternativ till tvångsvård och den efterföljande vård som måste kunna ges efter en period av tvångsvård. Socialtjänsten känner väl till förhållandena för de flesta missbrukare som är aktuella för LVM-vård. Skulle socialtjänsten i något fall inte känna till en missbrukare eller ha undersökt möjligheterna till frivillig vård för denne är socialnämnden ändå skyldig att utreda detta enligt 11 och 50 §§ SoL. Det ligger därför nära till hands att se det som en naturlig uppgift för socialtjänsten att också utreda frågan om en eventuell LVM-vård och vid behov initiera sådan. Det torde i själva verket innebära ett ganska blygsamt merarbete för socialtjänsten, som ändå måste utreda ärendet och kanske också låta ansvarig socialsekreterare närvara vid förhandlingen i länsrätten. Ett visst dubbelarbete mellan länsstyrelsen och socialtjänsten skulle därigenom elimineras. Erfarenheterna från de oftast mer komplicerade LVU-ärendena talar dessutom för att kommunerna kan fullgöra dessa uppgifter på ett tillfredsställande sätt.

Å andra sidan skall, som utredaren också påpekar, inte bortses från att länsstyrelserna i flera avseenden kommit att spela en viktig roll genom sin initiativrätt i LVM-ärenden. Det gäller bl.a. strävandena mot en enhetlig rättstillämpning, något som får anses som både önskvärt och nödvändigt när det gäller för den enskilde så ingripande åtgärder som en längre tids frihetsberövande. Att praxis skiftar från kommun till kommun eller t.o.m. från kommundel till kommundel kan svårligen accepteras på ett sådant område. Det faktum att länsrätten fattar det formella beslutet om vård utgör visserligen en garanti för att inte tvångsvård kommer till stånd i ett fall när andra behandlingsmöjligheter först borde prövas. Beslut av länsrätten kan dock inte garantera att en kommun inte underlåter att ansöka om LVM-vård i ett fall när så borde ske. Det är inte minst i dessa situationer som länsstyrelsen kunnat agera

i kraft av sin initiativrätt och därigenom framtvunga vårdinsatser som en kommun annars inte varit beredd att ansöka om. Detta har bl.a. framhållits av flera klientorganisationer i deras remissvar över utredningens förslag.

I en tid som är ekonomiskt bekymmersam för kommunerna ökar, som utredaren betonar, riskerna för att lokala ekonomiska hänsyn får påverka ramen för missbrukarvården och att tvångsvård inte alltid kommer till stånd när det behövs. Den ekonomiska åtstramningen är givetvis inte enbart av ondo, utan kan framtvunga en kritisk omprövning och granskning av den vård som lämnas och kan därmed leda till en effektivare och för den enskilde mer ändamålsenligt utformad behandling. Det kan dock inte bestridas att en ensidig satsning på enbart öppenvård kan medföra risker. Flera klientorganisationer framför i sina remissvar exempelvis att det i vissa kommuner blivit mycket svårt att få till stånd behövlig institutionell vård.

Missbrukarvården är, som utredaren också påpekar, ett område där få personer protesterar mot nedskärningar trots att ingenting tyder på att vårdbehoven minskat. Den förändring som föreslås måste därför mötas med en kraftigt intensifierad tillsyn från länsstyrelsens sida, inbegripet kontroll av handläggningen av enskilda ärenden genom stickprov eller med anledning av klagomål från enskilda eller myndigheter. Att de resurser som länsstyrelserna hittills använt för LVM-ärenden frigörs får sålunda inte leda till att dessa tas i anspråk för andra ändamål än för det sociala området.

Med en sådan intensifierad tillsyn kan det finnas förutsättningar att vidmakthålla den konsekventa rättstillämpning som uppnåtts genom länsstyrelsernas bevakning av och initiativrätt i LVM-ärenden. Kompetensen finns otvivelaktigt i kommunerna. Problemet i dag gäller konsekvenserna av att i ett kärt ekonomiskt läge hos samma instans förena dels initiativrätten enligt en obligatoriskt tillämplig tvångslag, dels kostnadsansvaret för de i många fall långvariga och kostsamma vårdåtgärderna. Detta problem kan dock inte sägas vara unikt för LVM-vården utan finns även inom LVU-vården och inom den frivilliga ungdoms- och missbrukarvården. En intensifierad tillsyn från länsstyrelsens sida över hela socialtjänstområdet framstår därför som den i ett bredare perspektiv viktigaste åtgärden för att hindra att ekonomiska hänsyn på ett otillbörligt sätt tillåts påverka bedömningen av enskilda missbrukares behov av vård.

Myndigheter som i sin verksamhet regelbundet kommer i kontakt med missbrukare är enligt 6 § LVM skyldiga att till länsstyrelsen anmäla om någon kan antas vara i behov av vård enligt LVM. Detsamma gäller läkare som i sin verksamhet kommer i kontakt med någon som kan antas vara i behov av LVM-vård och som läkaren varken genom egen försorg eller i övrigt inom hälso- och sjukvården kan bereda en tillfredsställande vård. Som en följd av att ansvaret för utredning och ansökan om LVM-vård överflyttas är det naturligt att anmälningsskyldigheten som åvilar andra myndigheter och läkare enligt 6 § LVM i fortsättningen avser socialnämnden och inte länsstyrelsen. Detsamma

gäller myndigheternas upplysningsskyldighet enligt 7 § andra stycket. Likaså bör det vara socialnämnden och inte länsstyrelsen som enligt 9 § LVM beslutar om läkarundersökning av missbrukaren och utser läkare för undersökningen.

Om någon begått en brottslig gärning och kan bli föremål för LVM-vård får domstolen enligt 31 kap. 2 § brottsbalken överlämna åt länsstyrelsen eller styrelsen för ett LVM-hem att föranstalta om behövlig vård. Som följd av förslagen i övrigt bör också här länsstyrelsen ändras till socialnämnden liksom i 38 kap. 2 § brottsbalken.

7 Kostnader

Socialnämnden har som tidigare nämnts redan idag en utredningsskyldighet när det gäller missbrukare enligt 50 § SoL. Det åvilar också socialnämnden enligt 11 § SoL att sörja för att missbrukare får behövlig hjälp och vård. Socialnämnden skall således redan idag alltid göra en utredning, om den får kännedom om något som tyder på att någon är i behov av behandling eller stöd för missbruksproblem. Det åvilar också nämnden att vara länsstyrelsen behjälplig med utredning om en klients tidigare, och aktuella förhållanden. Själva utredningsarbetet för den som är aktuell för LVM-vård skall således redan i dag skötas av socialnämnden, som svarar för insamlandet av faktaunderlaget medan länsstyrelsen står för bedömningen av behovet av LVM-vård. Oftast måste också ansvarig utredare från socialtjänsten närvara vid förhandlingen i länsrätten.

Enligt regeringens uppfattning torde den föreslagna förändringen för merparten av kommunerna komma att innebära ett obetydligt merarbete för socialtjänsten. Någon kostnadsomfördelning mellan stat och kommuner bör därför inte komma ifråga. Genom förslaget kommer å andra sidan det dubbelarbete hos länsstyrelsen och socialtjänsten som är en följd av de nuvarande reglerna att elimineras. Detta resurstillskott bör dock användas för att förstärka länsstyrelsernas tillsynsarbete inom det sociala området. Viss utbildning måste ges socialtjänstens personal som i fortsättningen skall förbereda sig inför förhandlingar i domstol och sköta processföring. Länsstyrelserna bör inom ramen för sitt anslag övergångsvis administrera sådana utbildningsinsatser i samråd med Svenska Kommunförbundets länsförbund. Regeringen avser att återkomma till den frågan i årets budgetproposition.

8 Ikraftträdande

Den föreslagna förändringen bör träda i kraft den 1 juli 1994.

9.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

6 §

Ändringen i *första stycket* innebär att den anmälningsskyldighet vissa myndigheter har angående behov av vård enligt LVM i fortsättningen skall fullgöras till socialnämnden i stället för som hittills till länsstyrelsen.

Andra stycket innehåller en specialregel om läkares anmälningsskyldighet. Ändringen innebär dels att nuvarande anmälningsskyldighet i fråga om behov av LVM-vård skall fullgöras till socialnämnden i stället för till länsstyrelsen, dels att ett tillägg görs som klargör att samma regel gäller i fråga om behov av omedelbart omhändertagande enligt 13 §. Den frågan regleras för närvarande särskilt i 14 §.

Att socialnämndens uppgifter kan fullgöras av annan kommunal nämnd om kommunfullmäktige har beslutat det framgår av 4 § socialtjänstlagen.

7 §

Förslaget innebär ingen annan ändring i sak än att socialnämnden i stället för länsstyrelsen skall svara för utredningar om tvångsvård. Uppgiftsskyldigheten vid utredningar enligt LVM skall följaktligen fullgöras till socialnämnden.

8 §

Paragrafen svarar mot nuvarande 9 §. Ändringen innebär att socialnämnden skall utse en kontaktperson i samband med att nämnden inleder utredningen i stället för som tidigare i samband med redogörelsen till länsstyrelsen. I förarbetena till nu gällande lagstiftning (prop. 1987/88:147) anfördes att erfarenheten visat att den enskilde behöver stöd under utredningstiden. Till kontaktpersonens uppgifter hör, som anfördes i propositionen, att informera den enskilde om de regler som gäller för vården och att förmedla kontakt med andra i missbrukarens närhet som kan bistå denne. Det senare förutsätter givetvis samtycke av den enskilde. En ledamot av nämnden kan inte utses som kontaktperson. Syftet med denna bestämmelse är alltså ett annat än att utse någon ansvarig för utredningen. Den föreslagna nya ordningen för utredning och ansökan om vård enligt lagen motiverar inte att regeln om att utse kontaktperson ändras.

9 §

Paragrafen svarar mot nuvarande 10 §. Ändringen innebär att socialnämnden i stället för länsstyrelsen skall besluta om läkarundersökning i samband med utredningen om tvångsvård.

10 §

Paragrafen svarar mot nuvarande 8 §. Den omredigeras som följd av att socialnämnden själv skall svara för utredningen om tvångsvård och inte endast lämna en redogörelse till länsstyrelsen. Några andra ändringar i sak föreslås inte. Under utredningstiden bör alltså genom kontakt med Statens institutionsstyrelse undersökas i vilket hem intagning kan ske och vidare vilken vård utanför hemmet som kan vara möjlig. Att dessa uppgifter skall framgå av den utredning, som enligt 11 § skall fogas till socialnämndens ansökan om tvångsvård, säkerställer att domstolen får erforderligt underlag för sin bedömning i fråga om den föreslagna tvångsvården. Att socialnämnden undersöker och förbereder frågan om intagning redan under utredningstiden bidrar också till att vården kan inledas snabbare och till att kontinuiteten förbättras i det fall missbrukaren redan är omhändertagen.

11 §

Ändringen i *första stycket* innebär endast att det är socialnämnden i stället för länsstyrelsen som skall ansöka om tvångsvård hos länsrätten.

Ändringen i *andra stycket* är föranledd av att det är socialnämndens egen utredning som skall ges in till länsrätten och inte endast det underlag som nämnden hittills har lämnat till länsstyrelsen.

Tredje stycket är oförändrat.

13 §

Första och andra styckena är oförändrade.

Ändringen i *tredje stycket* är föranledd av att det är socialnämnden i stället för länsstyrelsen som skall ansöka om tvångsvård.

14 §

Paragrafen föreslås upphävd. Den regel som för närvarande finns där om läkares anmälningsskyldighet till socialnämnden i fråga om behov av omedelbart omhändertagande har arbetats in i den allmänna regeln om läkares anmälningsskyldighet i 6 § andra stycket. Med hänsyn till att grunden för läkares skyldighet att anmäla såväl behov av omedelbart omhändertagande som behov av vård enligt lagen är att tillfredsställande vård eller behandling inte kan beredas missbrukaren genom läkares försorg eller annars inom hälso- och sjukvården saknas anledning att ha kvar en särskild regel om anmälan av behov av omedelbart omhändertagande under detta avsnitt. Anmälan skall enligt förslaget i båda fallen göras till socialnämnden.

15 §

Ändringen i *första stycket* är föranledd av att det skall ligga på socialnämnden i stället för länsstyrelsen att ansöka om tvångsvård.

Ändringen i *andra stycket* innebär att första meningen utgår. I denna anges för närvarande att länsstyrelsen skall underrättas om beslut om

omedelbart omhändertagande. Detta blir onödigt när socialnämnden kommer att svara för ansökan om tvångsvård. Däremot måste självfallet polismyndighetens skyldighet att underrätta socialnämnden om sådana beslut kvarstå.

38 §

Ändringen i *första stycket* är föranledd av förslaget att socialnämnden och inte länsstyrelsen skall ansöka om tvångsvård.

Andra stycket är oförändrat.

44 §

Första, andra och fjärde styckena är oförändrade.

Ändringen i *tredje stycket* innebär att hänvisningen till 10 § ändras till 9 § som följd av den ändrade ordningen av 8-10 §§.

45 §

Ändringen innebär att socialnämnden såsom ansvarig för utredningen i mål om tvångsvård får rätt att, liksom tidigare länsstyrelsen, begära polishandräkning för att föra en missbrukare till läkarundersökning.

47 §

Första stycket är oförändrat.

I *det nuvarande andra stycket* anges vilken länsstyrelse som avses i olika paragrafer i lagen. Denna bestämmelse blir onödig om socialnämnden övertar alla länsstyrelsens uppgifter i fråga om utredning och ansökan om tvångsvård. Regler om länsstyrelsens tillsyn över socialtjänsten inklusive missbrukarvården finns i socialtjänstlagen. *Andra stycket* föreslås därför utgå.

Ändringen i *det nya andra stycket* (nuvarande tredje) är en konsekvens av att det nuvarande andra stycket upphävs och innebär att regeln om vilken länsrätt som är behörig knyts till i vilket län den ansvariga kommunen är belägen. Det innebär ingen ändring i sak.

Ikraftträdandebestämmelserna

De nya bestämmelserna bör i princip få fullt genomslag genast vid ikraftträdandet. Ärenden som är aktuella hos länsstyrelserna bör således fortsättningsvis handläggas av socialnämnden. För det fall länsstyrelsen redan har anhängiggjort ett mål i domstol ter det sig dock mest ändamålsenligt att länsstyrelsen får fullfölja ärendet till dess det avgjorts slutligt, utan att partställningen hos domstolen förändras.

31 kap.

2 §

Ändringen i *första stycket* är en konsekvens av förslaget om ändring i LVM.

38 kap.

2 §

I denna paragraf görs en konsekvensändring i *andra stycket*.

Sammanfattning av betänkandet vad avser lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM)

Prop. 1993/94:97
Bilaga 1

I utredningen konstateras att kommunerna redan har huvudansvaret för missbrukarvården på grund av bestämmelserna i socialtjänstlagen. Kommunerna har sålunda att svara för frivillig vård både som alternativ till tvångsvård och som uppföljning av en period av tvångsvård. Det åvilar också kommunen enligt socialtjänstlagen att utreda en enskilds behov av insatser. Även enligt LVM åvilar det kommunen att tillhandahålla länsstyrelsen en redogörelse för missbrukarens förhållanden och för vidtagna och planerade åtgärder. Det innebär därför ett ganska blygsamt merarbete för kommunen att, på samma sätt som enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), ta det fulla ansvaret för utredning och ansökan om tvångsvård och föra talan härom i länsrätten. Utredningen erinrar om att bakgrunden till att länsstyrelsen getts denna roll enligt LVM men inte enligt LVU är att söka i den ideologiska debatt om vården av vuxna missbrukare vilken föregick 1981 års LVM. Det principiella motståndet mot att låta socialtjänsten spela en aktiv roll i ärenden om tvångsvård synes dock ha minskat. Det konstateras samtidigt att erfarenheterna av länsstyrelsernas verksamhet varit mycket goda och att denna ordning bidragit till att motverka de skillnader i praxis och synsätt som funnits i kommunerna.

Den risk som kan finnas med att idag anförtro kommunerna hela ansvaret för att utreda och initiera tvångsvård sammanhänger i första hand med att en kommun i ett kärvt ekonomiskt läge kan bli alltför obenägen att initiera kostsam institutionsvård, också i ett fall då lagen kräver detta. Detta är dock inte ett problem som bara gäller LVM-vården utan även den frivilliga missbrukarvården och den kvalificerade ungdomsvården. Det måste därför mötas främst genom utökad tillsyn över hela socialtjänstområdet. Utredningen framhåller vikten av att de resurser som frigörs hos länsstyrelserna verkligen utnyttjas för sådan tillsyn. Detta bör även innefatta att länsstyrelsen, på grund av anmälan från anhöriga e.d., kontrollerar handläggningen av vissa enskilda ärenden.

Utredningens författningsförslag innebär att kommunerna tar över samtliga länsstyrelsens uppgifter i enskilda ärenden enligt LVM. I övrigt föreslås inga sakliga förändringar. En följdändring föreslås i brottsbalken.

Kommunernas roll på alkoholområdet och inom missbrukarvården (SOU 1993:31)

I denna sammanställning behandlas endast missbrukarvården.

I. Förteckning över instanser som yttrat sig

Av de remissinstanser som anmodats eller erbjudits att inkomma med synpunkter på betänkandet har följande inkommit med svar:

Socialstyrelsen, Folkhälsoinstitutet, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Statskontoret, Riksrevisionsverket, Statistiska Centralbyrån, Statens livsmedelsverk, Konsumentverket, Konkurrensverket, Statens institutionsstyrelse, Kommerskollegium, Riksdagens ombudsmän (JO), Kammarrätten i Stockholm, Kammarrätten i Sundsvall, Länsrätten i Stockholms län, Länsrätten i Göteborgs och Bohus län, Länsrätten i Örebro län, Länsrätten i Hallands län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Länsstyrelsen i Malmöhus län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Polismyndigheten i Stockholm, Polismyndigheten i Göteborg, Polismyndigheten i Umeå, Polismyndigheten i Norrköping, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Stockholms läns landsting, Göteborgs och Bohus läns landsting, Malmöhus läns landsting, Skaraborgs läns landsting, Göteborgs stad, Stockholms stad, Haninge kommun, Umeå kommun, Uppsala kommun, Linköpings kommun, Kalmar kommun, Malmö kommun, Borlänge kommun, Sundsvalls kommun, Kalix kommun, Halmstads kommun, Östersunds kommun, Sveriges kommunaltjänstemannaförbund (SKTF), Statstjänstemannaförbundet (ST), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Psykologförbund, Sveriges läkarförbund, Sveriges socionomers, personal- & förvaltningstjänstemäns riksförbund (SSR), Landsorganisationen i Sverige (LO), Föreningen Sveriges Socialchefer, Alkoholproblematikers riksorganisation (ALRO), Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN).

Därutöver har inkommit yttrande från Riksförbundet för behandlingshem (RFB), Länsstyrelsernas socialtjänstförening (LSF), Sällskapet Länkarnas Riksförbund, Svenska Restauratörförbundets Arbetsgivarförening (SRA), Länkens Kamratförbund, IOGT-NTO, Sveriges Hotell- och Restaurangförbund (SHR), Sveriges läkarförbund och Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Totalt inkomna remissvar:	65 stycken.
Tillstyrker förslaget:	46
Avstyrker förslaget:	9
Avstår:	10

Tillstyrker förslaget

Av de 65 remissinstanser som inkommit med svar tillstyrker 46 utredarens förslag att kommunerna tar över samtliga länsstyrelsens uppgifter i enskilda ärenden enligt LVM.

En övervägande del av de remissinstanser som är positiva till utredarens förslag anser att länsstyrelsens viktigaste uppgift framdeles kommer att vara tillsynen över kommunernas socialtjänst. De resurser, som i och med att utredning av och ansökan om vård enligt LVM frigörs från länsstyrelsen, bör enligt majoriteten användas till att intensifiera tillsynen av kommunernas insatser. Framförallt pekar man på att kommunernas ansträngda ekonomi inte får urholka rättssäkerheten.

Svenska Kommunförbundet har inget att erinra mot förslaget. För merparten av kommunerna innebär förslaget ett obetydligt merarbete. Förbundet vill dock erinra om att länsstyrelsen när nuvarande ordning infördes fick ett resurstillskott på 30 tjänster. När den aktuella uppgiften blir kommunal är det rimligt att dessa resurser överförs till kommunerna. Malmö kommun och Göteborgs stad anför liknande synpunkter.

Socialstyrelsen är positiv till att LVM- och LVU-lagstiftningen harmoniseras på det sätt som föreslås. Kriminalvårdsstyrelsen anför att kommunernas benägenhet att ansöka om LVM har minskat som en följd av en alltmer pressad ekonomi. Det finns kommuner som överhuvudtaget inte ansöker om LVM. Eftersom kommunernas insatser på missbruksområdet har avsevärd betydelse för brottsutvecklingen kan enligt Kriminalvårdsstyrelsen kommunernas besparingar medföra risk för ökade samhällskostnader som huvudsakligen kommer att belasta rättsväsendet.

Statens institutionsstyrelse anser att ett system där länsstyrelsen behåller en viss initiativrätt vore att föredra. När en kommun prövat någons anmälan och beslutat att inte ansöka om LVM-vård skulle denne kunna vända sig till länsstyrelsen med sin anmälan. Statens institutionsstyrelse anser att länsstyrelsernas tillsynsarbete bör intensifieras. Styrelsen ser dock en brist i förslaget, nämligen att någon ändring i lagstiftningen gällande detta inte införs. För att aktivera tillsynen föreslås att det införs en bestämmelse om att dels alla anmälningar som inkommer till socialnämnden enligt 6 § LVM skall delges länsstyrelsen, dels att nämndens beslut att vidta annan åtgärd än LVM-ansökan skall delges länsstyrelsen.

Länsrätten i Stockholms län tillstyrker också förslaget men anser att länsstyrelsens tillsyn måste vara aktiv och verksam och att kommunala företrädare skall kunna göras ansvariga för "underlåtenhetssynder". Länsrätten i Göteborgs och Bohus län ifrågasätter på samma sätt om en tillsynsfunktion utan möjlighet att vidta rättsliga åtgärder är tillräckligt effektiv, om en kommun av någon anledning inte lever upp till sina skyldigheter.

Länsstyrelsen i Stockholms län tillstyrker förslaget men påpekar att det föreligger en viss risk för att lagstiftarens intentioner med en tving-

ande lagstiftning kan komma att förläckas, varvid även rättssäkerheten kan komma att urholkas, detta på grund av att ett stort antal tjänstemän med olika vårdideologier och socialrättslig kompetens skall tolka gällande lagstiftning. Länsstyrelserna måste därför som tillsynsmyndigheter ägna särskild uppmärksamhet åt denna fråga. Länsstyrelsen i Värmlands län biträder också utredningens förslag men anser att länsstyrelsen har kunnat spela en viktig roll genom att själv ta initiativ till LVM-utredning då så varit påkallat. Denna initiativrätt går nu förlorad i och med utredningens förslag, varför det kommer att krävas en intensifierad och återkommande tillsyn över socialtjänstens arbete med missbrukare i allmänhet och bedömningar i förhållande till LVM i synnerhet.

Flera remissinstanser som tillstyrker förslaget påpekar också vikten av att följa upp och utvärdera socialnämndernas nya roll så att nämnderna inte alltför kraftigt reducerar sina insatser för missbrukare av exempelvis ekonomiska skäl.

Avstyrker förslaget

Av de 65 remissinstanser som inkommit med svar avstyrker 9 utredarens förslag. Följande remissinstanser avstyrker förslaget;

Kammarrätten i Stockholm, Stockholms kommun, SKTF, ALRO, LO, Stockholms läns landsting, Föreningen Sveriges Socialchefer, RFB, Länkarna och Länkens kamratförbund.

Kammarrätten i Stockholm delar utredarens positiva omdöme angående länsstyrelsernas hantering av LVM-ärendena, och framhåller att länsstyrelsernas medverkan i dessa ärenden bidragit till att domstolarnas uppgifter på området kunnat renodlas i enlighet med de intentioner som låg till grund för förvaltningsdomstolsreformen. Med tanke på länsstyrelsernas arbetssituation ifrågasätter man också vilka vinster som görs genom kommunaliseringen av LVM-ärendena eftersom de resurser som frigörs inte skall få användas för andra ändamål än för tillsyn inom det sociala området.

Stockholms stad anser också att nuvarande ordning gällande LVM bör bibehållas. Utredningar och ansökningar blir då mer enhetliga och rättsäkerheten för den enskilde ökar. Stockholms stad anför vidare att utredaren vill göra gällande att det skulle bli ett ganska blygsamt merarbete för kommunerna att överta hela LVM-hanteringen. Så är dock inte fallet i Stockholms stad. Stadens socialförvaltning anser det inte rimligt att kommunen ska påta sig kostnader för att lösa statens behov av resurser för tillsynsuppgifter fastlagda i lag av riksdagen. Stockholms stad förutsätter därför att compensation erhålls för merkostnaderna om riksdagen ändå beslutar genomföra ändringen.

Vikten av en enhetlig rättstillämpning är SKTF:s övergripande argument mot utredarens förslag. Det finns enligt SKTF betydande faror att kommunens ekonomi blir styrande för bedömningen av tvångsvård som är en kostsam vårdform. LO anser att så länge det inte finns en fungerande organisation för utökad tillsyn över kommunerna bör länsstyrelserna ha kvar ansvaret för LVM-vården. Föreningen Sveriges Social-

chefer är också kritisk till att denna tvångslagstiftning mot vuxna missbrukare skall inordnas i socialtjänsten.

ALRO anser att lagstiftarnas intentioner med LVM delvis har "kommit på skam" och att kommunernas ekonomiska situation i dag styr valet av bistånd i en utsträckning som inte var förväntad när lagen tillkom och att detta i sig är ett skäl för att bibehålla länsstyrelsens roll i LVM-handläggningen. ALRO menar vidare att den föreslagna kommunaliseringen vore en katastrof för LVM och medlemmarna lika väl som för kommunerna och institutionerna på sikt. I detta påstående får man medhåll från andra intresseorganisationer t.ex. Sällskapet Länkarernas Riksförbund och RFB.

Avstår

10 remissinstanser svarar att de avstår från att lämna synpunkter på utredarens förslag. De remissinstanser vilka i den här frågan avstått från att lämna synpunkter är;

Folkhälsoinstitutet, Riksrevisionsverket, Livsmedelsverket, Konkurrensverket, Kommerskollegium, Malmöhus läns landsting, Uppsala kommun, SRA, CAN och SHR.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

dels att 14 § skall upphöra att gälla,
dels att nuvarande 8 § skall betecknas 10 §, nuvarande 9 § betecknas 8 § och nuvarande 10 § betecknas 9 §,
dels att 6 och 7 §§, de nya 8-10 §§ samt 11, 13, 15, 38, 44, 45 och 47 §§ skall ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

6 §

Myndigheter som i sin verksamhet regelbundet kommer i kontakt med missbrukare är skyldiga att anmäla till *länsstyrelsen* om de får kännedom om att någon kan antas vara i behov av vård enligt denna lag. Detta skall dock inte gälla myndigheter inom hälso- och sjukvården i vidare mån än som följer av andra stycket.

En läkare skall göra anmälan till *länsstyrelsen*, om han i sin verksamhet kommer i kontakt med någon som kan antas vara i behov av vård enligt denna lag och han bedömer att denne inte kan beredas tillfredsställande vård eller behandling genom läkarens egen försorg eller i övrigt inom hälso- och sjukvården.

Myndigheter som i sin verksamhet regelbundet kommer i kontakt med missbrukare är skyldiga att anmäla till *socialnämnden* om de får kännedom om att någon kan antas vara i behov av vård enligt denna lag. Detta skall dock inte gälla myndigheter inom hälso- och sjukvården i vidare mån än som följer av andra stycket.

En läkare skall göra anmälan till *socialnämnden*, om han i sin verksamhet kommer i kontakt med någon som kan antas vara i behov av *omedelbart omhändertagande* eller vård enligt denna lag och han bedömer att denne inte kan beredas tillfredsställande vård eller behandling genom läkarens egen försorg eller i övrigt inom hälso- och sjukvården.

7 §

Länsstyrelsen skall inleda utredning, när den genom anmälan enligt 6 § eller på något annat sätt har fått kännedom om att det kan finnas skäl att bereda någon tvångsvård.

Myndigheter som avses i 6 § första stycket är skyldiga att lämna *länsstyrelsen* alla uppgifter

Socialnämnden skall inleda utredning, när den genom anmälan enligt 6 § eller på något annat sätt har fått kännedom om att det kan finnas skäl att bereda någon tvångsvård.

Myndigheter som avses i 6 § första stycket är skyldiga att lämna *socialnämnden* alla upp-

Nuvarande lydelse

som kan vara av betydelse för en sådan utredning.

(9 §)

Socialnämnden skall i samband med att *redogörelsen enligt 8 § upprättas* utse en tjänsteman hos nämnden som skall svara för kontakterna med missbrukaren och med olika vårdgivare.

(10 §)

När utredningen har inletts skall *länsstyrelsen*, om det inte är uppenbart obehövt, besluta om läkarundersökning av missbrukaren samt utse en läkare för undersökningen. Läkaren skall i ett intyg ange missbrukarens aktuella hälsotillstånd.

(8 §)

När en fråga uppkommit om att bereda en missbrukare tvångsvård skall socialnämnden lämna länsstyrelsen en redogörelse för missbrukarens förhållanden samt för tidigare vidtagna och för planerade åtgärder. Socialnämnden skall också ange i vilket hem intagning kan ske och vilken vård utanför hemmet som planeras, om intagning sker.

Anser *länsstyrelsen* efter utredning att det finns skäl att bereda någon tvångsvård, skall *länsstyrelsen* ansöka om sådan vård hos länsrätten.

Till ansökan skall fogas *de uppgifter socialnämnden lämnat enligt 8 §* och, om det inte möter synnerligt hinder, ett läkarintyg om missbrukarens aktuella hälsotillstånd.

Om ansökan inte innehåller läkarintyg eller om det behövs av något annat skäl, får rätten besluta om läkarundersökning.

Föreslagen lydelse

gifter som kan vara av betydelse för en sådan utredning.

8 §

Socialnämnden skall i samband med att *utredningen inleds* utse en tjänsteman hos nämnden som skall svara för kontakterna med missbrukaren och med olika vårdgivare.

9 §

När utredningen har inletts skall *socialnämnden*, om det inte är uppenbart obehövt, besluta om läkarundersökning av missbrukaren samt utse en läkare för undersökningen. Läkaren skall i ett intyg ange missbrukarens aktuella hälsotillstånd.

10 §

Socialnämndens utredning skall utvisa missbrukarens förhållanden samt tidigare vidtagna och planerade åtgärder. Av utredningen skall också framgå i vilket hem intagning kan ske och vilken vård utanför hemmet som planeras, om intagning sker.

11 §

Anser *socialnämnden* efter utredning att det finns skäl att bereda någon tvångsvård, skall *nämnden* ansöka om sådan vård hos länsrätten.

Till ansökan skall fogas *den utredning nämnden gjort* och, om det inte möter synnerligt hinder, ett läkarintyg om missbrukarens aktuella hälsotillstånd.

13 §

Socialnämnden eller polismyndigheten får besluta att en missbrukare omedelbart skall omhändertas, om

1. det är sannolikt att han kan beredas vård med stöd av denna lag, och

2. rättsens beslut om vård inte kan avvaktas på grund av att han kan antas få sitt hälsotillstånd allvarligt försämrat, om han inte får omedelbar vård, eller på grund av att det föreligger en överhängande risk för att han till följd av sitt tillstånd kommer att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

Kan socialnämndens beslut om omhändertagande inte avvaktas, får beslut om omhändertagande fattas av nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat. Beslutet skall anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

När länsstyrelsen har ansökt om tvångsvård, får även rätten besluta att missbrukaren omedelbart skall omhändertas.

När socialnämnden har ansökt om tvångsvård, får även rätten besluta att missbrukaren omedelbart skall omhändertas.

15 §

Har socialnämnden eller polismyndigheten beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet genast underställas länsrätten eller, om beslutet har fattats efter det att länsstyrelsen har ansökt om tvångsvård, den rätt som prövar frågan om vård.

Länsstyrelsen skall genast underrättas om beslutet. Har polismyndigheten fattat beslutet, skall myndigheten genast underrätta socialnämnden om sitt beslut.

Har socialnämnden eller polismyndigheten beslutat om omedelbart omhändertagande, skall beslutet genast underställas länsrätten eller, om beslutet har fattats efter det att nämnden har ansökt om tvångsvård, den rätt som prövar frågan om vård.

Har polismyndigheten fattat beslutet, skall myndigheten genast underrätta socialnämnden om sitt beslut.

38 §

I mål om beredande av tvångsvård, där omhändertagande har beslutats enligt 13 § första eller andra stycket, skall länsrätten ta upp målet till avgörande inom en vecka från den dag då ansökan om vård kom in eller, om beslutet om omhändertagande har fattats efter det att länsstyrelsen har ansökt om vård, inom en vecka från den dag då underställningen skedde. Om ett beslut om omedelbart omhändertagande inte är verkställt när det underställs eller om länsrätten har beslutat om omedelbart omhändertagande enligt 13 § tredje stycket, skall målet tas upp till avgörande inom en vecka från den dag då beslutet verkställdes.

I mål om beredande av tvångsvård, där omhändertagande har beslutats enligt 13 § första eller andra stycket, skall länsrätten ta upp målet till avgörande inom en vecka från den dag då ansökan om vård kom in eller, om beslutet om omhändertagande har fattats efter det att socialnämnden har ansökt om vård, inom en vecka från den dag då underställningen skedde. Om ett beslut om omedelbart omhändertagande inte är verkställt när det underställs eller om länsrätten har beslutat om omedelbart omhändertagande enligt 13 § tredje stycket, skall målet tas upp till avgörande inom en vecka från den dag då beslutet verkställdes.

Länsrätten får förlänga dessa tider, om det behövs ytterligare utredning eller om någon annan särskild omständighet gör det nödvändigt.

44 §

Beslut av den som förestår vården vid ett LVM-hem får överklagas av den enskilde hos länsrätten, om beslutet avser överflyttning enligt 25 §, avslag på begäran om utskrivning eller förstörande eller försäljning av egendom enligt 36 §.

Andra beslut enligt denna lag av den som förestår vården vid ett LVM-hem får inte överklagas.

Beslut om läkarundersökning enligt 10 § eller 11 § tredje stycket får inte överklagas.

Beslut om läkarundersökning enligt 9 § eller 11 § tredje stycket får inte överklagas.

Beslut om omhändertagande enligt 13 § första eller andra stycket får inte överklagas. Överklagande av rättens beslut om omhändertagande enligt 13 § tredje stycket är inte inskränkt till viss tid.

45 §¹

Polismyndigheten skall lämna biträde för att

Polismyndigheten skall lämna biträde för att

1. på begäran av länsstyrelsen eller rätten föra en missbrukare till en beslutad läkarundersökning,

1. på begäran av socialnämnden eller rätten föra en missbrukare till en beslutad läkarundersökning,

2. på begäran av socialnämnden föra den som skall beredas vård eller som är omedelbart omhändertagen enligt denna lag till ett LVM-hem eller sjukhus,

3. på begäran av chefsöverläkaren i fall som avses i 24 § tredje stycket föra den som skall beredas vård eller som är omedelbart omhändertagen enligt denna lag till ett LVM-hem, samt

4. på begäran av den som förestår vården vid ett LVM-hem efterforska, hämta eller förflytta någon som skall tas in i hemmet eller som vårdas där med stöd av denna lag.

47 §

Med socialnämnden avses i denna lag socialnämnden i den kommun som enligt 3 § socialtjänstlagen (1980:620) har ansvaret för att den enskilde får det stöd och den hjälp som han behöver. Att överflyttning av ärenden till en annan socialnämnd kan ske i vissa fall framgår av 72 § socialtjänstlagen.

Med länsstyrelsen avses i denna lag länsstyrelsen i det län, inom vilket den ansvariga kommunen är belägen.

Beslut om tvångsvård enligt 5 § och med anledning av omhändertagande enligt 13 § fattas av länsrätten i det län som anges i andra stycket. Den länsrätt som meddelade beslutet om vård beslutar också i frågor som avses i 44 § första stycket.

Beslut om tvångsvård enligt 5 § och med anledning av omhändertagande enligt 13 § fattas av länsrätten i det län där den ansvariga kommunen är belägen. Den länsrätt som meddelade beslutet om vård beslutar också i frågor som avses i 44 § första stycket.

¹ Senaste lydelse 1990:606.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1994.
 2. Om ett ärende som har anhängiggjorts hos länsrätten före den 1 juli 1994 inte har avgjorts slutligt vid lagens ikraftträdande tillämpas äldre bestämmelser.

2 Förslag till
Lag om ändring i brottsbalken

Prop. 1993/94:97
Bilaga 3

Härigenom föreskrivs att 31 kap. 2 § brottsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

31 kap.
2 §¹

Kan den som har begått en brottslig gärning bli föremål för vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall får rätten överlämna åt länsstyrelsen eller, i fråga om den som redan är intagen i ett hem där sådan vård meddelas, åt styrelsen för hemmet att föranstalta om behövlig vård. Innan rätten beslutar om överlämnande skall länsstyrelsen eller styrelsen höras.

Kan den som har begått en brottslig gärning bli föremål för vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall får rätten överlämna åt socialnämnden eller, i fråga om den som redan är intagen i ett hem där sådan vård meddelas, åt styrelsen för hemmet att föranstalta om behövlig vård. Innan rätten beslutar om överlämnande skall socialnämnden eller styrelsen höras.

Är för brottet stadgat strängare straff än fängelse i ett år, får överlämnande enligt första stycket ske endast om det föreligger särskilda skäl.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1994.

¹ Senaste lydelse 1988:1483.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1993-11-18

Närvarande: justitierådet Per Jermsten, justitierådet Lars Å. Beckman, regeringsrådet Sigvard Holstad.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 21 oktober 1993, varvid statsrådet Bengt Westerberg varit föredragande, har regeringen för Lagrådets yttrande överlämnat förslag till

1. lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall,
2. lag om ändring i brottsbalken.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av kammarrättsassessorn Ingrid Stenkula.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 25 november 1993

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden Friggebo, Johansson, Hörnlund, Olsson, Svensson, Dinkelspiel, Thurdin, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet Könberg

Regeringen beslutar proposition 1993/94:97 Ansökningsförfarandet enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

